

О. В. Поступна,
д. держ. упр., професор, доцент кафедри менеджменту
навчально-наукового інституту управління та безпеки населення,
Національний університет цивільного захисту України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0622-0966>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.13.204

УНІВЕРСИТЕТ ТРЕТЬОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА УЧАСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

О. Postupna,
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Associate Professor of the Department
of Management of the Educational and Scientific Institute of Management and Security
of the Population, National University of Civil Defense of Ukraine

THE UNIVERSITY OF THE THIRD AGE AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF CIVIC
IDENTITY AND PARTICIPATION IN PUBLIC ADMINISTRATION

Стаття зосереджена на дослідженні університетів третього віку (УТВ) не лише як освітніх установ, а як потужних чинників розвитку громадянської ідентичності та активної участі літніх людей у публічному управлінні. Традиційне розуміння УТВ, що обмежувалося когнітивною підтримкою та боротьбою з соціальною ізоляцією, розширюється, підкреслюючи їхню здатність формувати свідомого, відповідального та активного громадянина, готового долучатися до вирішення суспільних проблем.

Аналізується низка ефективних педагогічних технологій та освітніх програм, що застосовуються в УТВ. Це включає інтерактивні та діалогові методи, проблемне та проєктне навчання, ігрові та симуляційні технології, а також використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій. Особлива увага приділяється дослідженню механізмів та форм залучення слухачів УТВ до процесів публічного управління та місцевого самоврядування. До них належать участь у громадських слуханнях та консультаціях, діяльність у дорадчих органах при органах влади, активна волонтерська діяльність, залучення до партисипативних бюджетних, громадський моніторинг та контроль, а також наставництво та менторство для молодшого покоління.

На основі проведеного аналізу, стаття обґрунтовує практичні рекомендації щодо вдосконалення діяльності УТВ. Рекомендації охоплюють стратегічне переосмислення місії УТВ, оптимізацію освітніх програм, налагодження ефективної взаємодії з органами публічного управління та громадськістю, розвиток інфраструктури та ресурсного забезпечення, а також популяризацію активної участі.

The article focuses on the study of universities of the third age (UTV) not only as educational institutions, but as powerful factors in the development of civic identity and active participation of older people in public administration. The traditional understanding of UTV, which was limited to cognitive support and the fight against social exclusion, expands, emphasizing their ability to form a conscious, responsible and active citizen ready to get involved in solving societal problems.

A number of effective pedagogical technologies and educational programs used in UTV are analyzed. This includes interactive and dialogue methods (discussions, debates, brainstorming), problem-based and project-based learning (case methods, social projects), game and simulation technologies (simulation of meetings, trials), as well as the use of modern information and communication technologies (online courses, electronic services of the state). Particular attention is paid to the study of mechanisms and forms of involvement of UTV students in the processes of public administration and local self-government. These include participation in public hearings and consultations, activities in advisory bodies under the authorities, active volunteer activities, involvement in participatory budget initiatives, public monitoring and control, as well as mentoring and mentoring for the younger generation.

Based on the analysis, the article substantiates practical recommendations for improving the activities of the UTV. The recommendations include a strategic rethinking of the UTV mission, optimization of educational programs, establishment of effective interaction with public administration bodies and the public, development of infrastructure and resource provision, as well as the promotion of active participation. The implementation of these proposals will allow UTV not only to form civic identity more effectively, but also to turn the experience and wisdom of the older generation into a valuable human and intellectual resource for the development of democratic governance and local self-government in Ukraine.

Ключові слова: публічне управління, правова держава, регіональна політика, демократичні цінності, національна ідентичність, громадянська активність, громадянська компетентність, захист і реалізація прав людини, університет, літні люди, взаємодія.

Key words: public administration, rule of law, regional policy, democratic values, national identity, civic activism, civic competence, protection and implementation of human rights, university, older people, interaction.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасному суспільстві, що швидко старіє, питання активної та повноцінної інтеграції літніх людей набуває особливої актуальності. Збільшення тривалості життя та зміна соціальних ролей після виходу на пенсію вимагають нових підходів до залучення осіб старшого віку до суспільного життя. Університети третього віку (далі — УТВ) є однією з ключових інституцій, що можуть задовольнити ці потреби, пропонуючи літнім людям можливості для продовження навчання, соціальної взаємодії та особистісного зростання.

Постановка проблеми полягає в дослідженні потенціалу УТВ не лише як освітнього закладу, а й як потужного чинника розвитку громадянської ідентичності та активної участі в публічному управлінні серед людей похилого віку. Традиційно УТВ розглядаються як засіб для підтримки когнітивних функцій та боротьби з соціальною ізоляцією. Проте, їхня роль може бути значно ширшою, сприяючи формуванню свідомого, відповідального та активного громадянина, готового долучатися до вирішення суспільних проблем.

Загалом, дослідження проблеми УТВ через призму розвитку громадянської ідентичності та участі в публічному управлінні має велике значення для формування інклюзивного суспільства, де досвід та потенціал старшого покоління використовуються для сталого розвитку та підвищення якості публічного управління. Воно дозволить не лише покращити якість життя літніх людей, а й збагатити громадянське суспільство та демократичні процеси в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останні десятиліття відзначаються посиленою увагою до питань старіння населення та ролі літніх людей у суспільстві. Це відображається у зростанні кількості наукових досліджень та публікацій, присвячених УТВ. Аналіз сучасної наукової літератури свідчить про розширення традиційного розуміння функцій УТВ, акцентуючи увагу на їхньому потенціалі як каталізаторів розвитку громадянської ідентичності та активної участі у публічному управлінні. У наукових дослідженнях і публікаціях найбільш приділено уваги таким ключовим напрямкам, як: розгляд університетів як платформи для громадянської освіти та активізації населення (аналізу-

ються конкретні приклади успішних освітніх програм, спрямованих на розуміння демократичних процесів та ролі громадянина у їх функціонуванні; курси з цифрової грамотності, історії, політології, суспільствознавства, спрямовані на формування усвідомленої громадянської позиції [2; 3; 7; 11; 17]; формування та посилення громадянської ідентичності (вплив на переосмислення людей своєї ролі в суспільстві; сприяння розвитку соціальної відповідальності, емпатії та готовності до суспільно корисної діяльності) [4; 8; 14; 16; 19]; дослідження форм та механізмів участі населення у публічному управлінні та місцевому самоврядуванні [1; 6; 10; 18; 20]; обговорення викликів, з якими стикаються люди у реалізації своєї місії, необхідність державної підтримки, визначення перспектив досліджень, побудованих на міждисциплінарному підході [9; 12; 13; 15; 21].

В цілому, останні дослідження та публікації чітко демонструють відхід від вузького розуміння УТВ лише як засобу для "заповнення вільного часу" літніх людей. Натомість, акцент робиться на їхньому потенціалі як активних агентів розвитку громадянського суспільства. Вони розглядаються як важливий інструмент для не лише підтримки когнітивного здоров'я та соціалізації, а й для формування свідомих, активних та відповідальних громадян, здатних впливати на процеси публічного управління та сприяти сталому розвитку громад. Це підкреслює необхідність подальших досліджень та практичних ініціатив у цьому напрямку, особливо в умовах України, де потенціал старшого покоління ще не повною мірою реалізований.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає у всебічному аналізі та обґрунтуванні ролі УТВ як ключового чинника розвитку громадянської ідентичності та активної участі людей похилого віку у публічному управлінні в Україні. Для досягнення поставлені такі завдання: виявити та систематизувати ефективні педагогічні технології та освітні програми, які застосовуються в УТВ для розвитку громадянської компетентності, правової культури та соціальної відповідальності; дослідити механізми та форми залучення слухачів УТВ до процесів публічного управління та місцевого самоврядування, включаючи їхню участь у громадських слуханнях, дорадчих органах, волонтерській діяльності тощо; розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення діяльності УТВ з метою посилення їхнього впливу на формування громадянської ідентичності та розширення можливостей для участі літніх людей у публічному управлінні в умовах України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ефективність УТВ у формуванні громадянської компетентності, правової культури та соціальної відповідальності людей похилого віку значною мірою залежить від застосованих педагогічних технологій та змісту освітніх програм. Систематизація цих підходів дозволяє визначити найбільш дієві практики.

По-перше, УТВ, працюючи з дорослою аудиторією, яка має значний життєвий досвід, потребують специфі-

чних педагогічних підходів, що відрізняються від традиційної освіти. Основний акцент робиться на андрагогіці — науці про навчання дорослих, яка враховує їхню мотивацію, самостійність та практичну спрямованість навчання. У цьому контексті найбільш ефективними є такі педагогічні технології, як:

1) інтерактивні та діалогові методи навчання. Під час проведення дискусій, дебатів, круглих столів заохочується активне висловлювання думок, здійснюється аналіз різних точок зору, формуються у слухачів аргументовані позиції. Це ключовий елемент для розвитку критичного мислення та громадянської позиції. Під час мозкового штурму (брейнстормінгу) стимулюється генерація ідей для вирішення суспільних проблем, розвивається креативність та навички колективної роботи. Семінари-практикуми забезпечують можливість застосувати теоретичні знання на практиці, обговорити реальні ситуації та знайти можливі рішення. Метод "світового кафе" або "відкритий простір" дозволяють великим групам обговорювати складні питання та спільно шукати рішення, створюючи атмосферу довіри та взаємодії між учасниками;

2) проблемне та проектне навчання. Вирішення кейсів (ситуаційних задач) допомагає проаналізувати реальні або змодельовані ситуації, що вимагають застосування правових норм, етичних принципів та громадянської відповідальності для пошуку оптимального рішення. Наприклад, кейси, пов'язані з діяльністю об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), захистом прав споживачів, або взаємодією з органами влади. Залучення слухачів до розробки та реалізації реальних соціальних проектів (наприклад, волонтерські ініціативи, екологічні акції, допомога вразливим групам населення, проекти з благоустрою території) дозволяє не лише закріпити знання, а й розвинути лідерські якості, навички командної роботи, ініціативність та відчуття особистого внеску. Проведення невеликих досліджень з актуальних суспільних тем розвиває навички пошуку й аналізу інформації та формулювання висновків;

3) ігрові та симуляційні технології. Симуляція реальних ситуацій (наприклад, засідання органів місцевого самоврядування, судового засідання, громадських слухань, зустрічі з депутатом) дозволяють "прожити" ситуацію, зрозуміти різні ролі та позиції, розвивають емпатію та навички переговорів. Ділові ігри фокусуються на прийнятті рішень у складних ситуаціях, часто з елементами конкуренції або співпраці;

4) використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій (далі — ІКТ). Онлайн-курси та вебінари розширюють доступ до освітніх ресурсів, дозволяють запрошувати експертів з різних регіонів, обговорювати теми в онлайн режимі. Для обміну інформацією, проведення опитувань, збору пропозицій щодо суспільних проблем створюються та використовуються різноманітні онлайн-платформи. Крім того, здійснюється навчання з використання електронних сервісів держави. Наприклад, портал "Дія", електронні звернення до органів влади, онлайн-петиції тощо. Це напряму сприяє розвитку правової культури та участі населення в житті держави й суспільства;

5) екскурсії, зустрічі, стажування. Організація зустрічей з представниками органів влади, депутатами, гро-

Таблиця 1. Механізми залучення слухачів УТВ до публічного управління

Механізми	Інструменти	Зміст
Освітньо-інформаційний	Цілеспрямована підготовка	Курси, присвячені основам державного управління, місцевого самоврядування, правовій грамотності, правам громадян, механізмам участі (громадські слухання, звернення, петиції) – надають необхідні знання та розуміння процесів
	Інформування про можливості	Регулярне інформування слухачів про поточні події, ініціативи, відкриті вакансії у дорадчих органах, оголошення про громадські слухання, волонтерські програми
	Формування «громадянського замовлення»	Стимулювання обговорення суспільних проблем та пошуку шляхів їх вирішення – веде до бажання впливати на ці процеси
Мотиваційно-стимулюючий	Усвідомлення власної значущості	Підкреслення важливості досвіду та мудрості старшого покоління для суспільного розвитку
	Соціальне визнання	Відзначення активних слухачів, публікація їхніх історій успіху, надання можливості виступити перед аудиторією
	Формування відчуття приналежності	Створення спільноти однодумців, які поділяють цінності активної громадянської позиції
	Подолання стереотипів	Розвінчування уявлень про пасивність літніх людей, демонстрація їхнього активного внеску
Організаційно-координаційний	Партнерство УТВ з органами публічного управління та громадськими організаціями	Встановлення прямих контактів, укладання меморандумів про співпрацю, створення спільних робочих груп
	Створення «містків» для участі	Розробка та реалізація програм, які безпосередньо інтегрують слухачів УТВ у конкретні ініціативи органів влади чи громадських організацій
	Координація діяльності	УТВ – центральний пункт для збору пропозицій від слухачів, їх систематизації та подальшої передачі відповідним органам
	Надання організаційної підтримки	Допомога у підготовці документів, організації зустрічей, логістиці для участі у заходах

Джерело: сформовано автором.

мадськими діячами, правозахисниками дозволяє отримати інформацію "з перших рук", поставити запитання, зрозуміти реалії управління. Відвідування сесій місцевих рад, судових засідань та громадських слухань надає можливість побачити процеси управління зсередини, зрозуміти їхню логіку. Короткострокові стажування у громадських організаціях надає їх учасникам практичний досвід громадянської діяльності та волонтерства.

По-друге, зміст освітніх програм в УТВ має бути релевантним, актуальним та орієнтованим на практичне застосування. Серед найбільш ефективних освітніх програм і курсів можна визначити такі:

1) програми з громадянської освіти: "Основи державності та демократії" (розкриваються питання історії української державності, конституційний устрій, принципи демократії, права та обов'язки громадянина); "Місцеве самоврядування: Права та можливості громади" (розглядається структура та повноваження органів місцевого самоврядування, механізми участі громадян у житті громади (громадський бюджет, громадські слухання, петиції, ОСББ)); "Громадянське суспільство: Від ініціативи до дії" (визначається роль громадських організацій, волонтерства, адвокація інтересів, соціальне підприємництво); "Медіаграмотність та критичне мислення" (спрямована на розвиток навичок розрізнення правдивої та фейкової інформації, маніпуляцій, аналіз ЗМІ та соціальних мереж);

2) програми з правової культури: "Права людини: Захист та реалізація", "Споживче право", "Соціальні та пенсійні права", "Безпека в інтернеті та фінансова грамотність", "Екологічне право та відповідальність";

3) програми з розвитку соціальної відповідальності: "Основи волонтерської діяльності", "Соціальні ініціативи та доброчинність", "Міжпоколінна взаємодія", "Психологія взаємодії в колективі".

Під час розробки та впровадженні зазначених педагогічних технологій та освітніх програм важливим є їх актуальність — зміст програм має відповідати поточним викликам та потребам суспільства; гнучкість — можливість адаптувати програми до потреб конкретної групи слухачів та регіональних особливостей; доступність — використання зрозумілої мови, доступних матеріалів, врахування вікових особливостей; практична спрямованість — мінімум абстрактної теорії, максимум практичних прикладів, вправ та можливостей для застосування знань; залучення експертів-практиків — юристів, громадських діячів, представників місцевої влади до викладання та проведення майстер-класів. Систематичне застосування цих педагогічних технологій та програм дозволяє УТВ вийти за рамки традиційної просвіти, перетворюючись на активний центр формування громадянської ідентичності, правової культури та соціальної відповідальності, що є невід'ємною умовою для повноцінної участі літніх людей у публічному управлінні.

Таблиця 2. Форми залучення слухачів УТВ до публічного управління

Механізм	Форма	Вплив
<i>1. Участь у громадських слуханнях та консультаціях</i>		
Інформування слухачів про анонсовані громадські слухання з важливих для громади питань; обговорення порядку денного, збір думок, формування пропозицій	Присутність на слуханнях, виступи з власною позицією, подання письмових пропозицій та зауважень, участь в обговореннях та голосуваннях	Прямий вплив на прийняття рішень через висловлення думки та участь у формуванні рекомендацій
<i>2. Діяльність у дорадчих органах при органах влади</i>		
УТВ може сприяти висуненню або рекомендувати своїх слухачів до складу громадських рад, консультативних груп, експертних комісій при місцевих адміністраціях тощо	Регулярна участь у засіданнях, розробка пропозицій, аналіз документів, моніторинг виконання рішень, експертна оцінка проектів	Системний вплив на формування політики та прийняття управлінських рішень, використання накопиченого досвіду для експертної підтримки
<i>3. Волонтерська діяльність</i>		
УТВ може створювати власні волонтерські центри або налагоджувати співпрацю з існуючими волонтерськими та благодійними організаціями	Участь у соціальних проектах, екологічних акціях, культурних заходах, надання консультаційної допомоги, проведення майстер-класів, менторство для молоді	Посилення соціальної відповідальності, покращення соціальних послуг, згуртування громади, передача досвіду та цінностей
<i>4. Участь у громадських ініціативах та об'єднаннях</i>		
Заохочення слухачів до вступу та активної діяльності в громадських організаціях за інтересами, професійними спілками, об'єднаннями ветеранів, жіночими організаціями тощо	Участь у діяльності органів управління цих організацій, розробка та реалізація власних проектів, адвокація інтересів певних груп населення	Посилення громадянського суспільства, представництво інтересів, консолідація зусиль для вирішення спільних проблем
<i>5. Партисипативні бюджетні ініціативи («Бюджет участі»)</i>		
Роз'яснювальна робота щодо механізмів подання проектів та голосування в рамках «Бюджету участі»; організація групи для розробки та подання власних проектів	Розробка та подання проектів, спрямованих на покращення інфраструктури, соціальних послуг, культурного життя громади, активне голосування за проекти інших учасників	Прямий вплив на розподіл бюджетних коштів громади, вирішення локальних проблем, підвищення рівня залученості до життя громади
<i>6. Моніторинг та контроль</i>		
Навчання слухачів УТВ методикам громадського контролю за діяльністю органів влади, якістю надання послуг	Участь у громадському моніторингу державних закупівель, якості послуг у сфері ЖКГ, охорони здоров'я, освіти; складання актів, звернень, скарг у разі виявлення порушень	Підвищення прозорості та підзвітності органів влади, боротьба з корупцією, покращення якості послуг
<i>7. Наставництво та менторство</i>		
УТВ може координувати програми, де досвідчені слухачі виступають наставниками для молодих фахівців у сфері публічного управління, підприємств або молодих громадських діячів	Індивідуальні консультації, обмін досвідом, допомога у вирішенні складних питань, передача «м'яких навичок» (комунікація, лідерство)	Передача міжпоколінної мудрості, розвиток лідерського потенціалу молодшого покоління, посилення соціальних зв'язків

Джерело: сформовано автором.

Залучення людей похилого віку до процесів публічного управління та місцевого самоврядування є не лише демонстрацією принципів інклюзивності та демократії, але й ефективним використанням їхнього цінного досвіду, мудрості та потенціалу. УТВ відіграють ключову роль у підготовці та мобілізації цього ресурсу. Дослідження механізмів та форм такої залучення дозволяє виявити найбільш успішні практики та визначити шляхи для їхнього подальшого розвитку.

Слід зазначити, що механізми залучення ґрунтуються на поєднанні освітніх, мотиваційних та організаційних підходів. Їх змістовна і практична спрямованість наведена у табл. 1.

Залучення слухачів УТВ до публічного управління та місцевого самоврядування може відбуватися у різноманітних формах, що варіюються за рівнем залученості та відповідальності (табл. 2).

Отже, залучення слухачів УТВ до публічного управління та місцевого самоврядування є не просто додатковою опцією, а стратегічним напрямком розвитку цих закладів. Це дозволяє використовувати потужний, але часто недооцінений ресурс старшого покоління для по-

будови більш демократичного, відкритого та ефективного суспільства.

Для того щоб УТВ повною мірою реалізували свій потенціал як чинники розвитку громадянської ідентичності та активної участі літніх людей у публічному управлінні в умовах України, необхідно вдосконалити їхню діяльність за кількома ключовими напрямками. Ці рекомендації ґрунтуються на попередньому аналізі та враховують специфіку вітчизняного контексту. Насамперед необхідним є стратегічне переосмислення місії УТВ. Зокрема, у статутах та програмних документах УТВ має бути явно зафіксована мета формування громадянської ідентичності, правової культури та соціальної відповідальності. Це виходить за межі простої просвіти і передбачає цілеспрямовану роботу з мотивацією до участі. Також необхідно ініціювати включення УТВ як ключового інструменту активного старіння та розвитку громадянського суспільства до державних та регіональних програм. Це дозволить залучати ширшу підтримку та ресурси. Перетворити УТВ на осередки, які не лише навчають, а й координують та підтримують громадські ініціативи літніх людей на місцевому рівні.

Другою рекомендацією є вдосконалення освітніх програм та методик. Необхідно розробити обов'язкові або рекомендовані модулі з основ публічного управління та місцевого самоврядування, які охоплюватимуть структуру органів влади, механізми прийняття рішень, права та обов'язки громадян, а також можливості впливу на ці процеси. Включити курси з медіаграмотності, цифрової безпеки та ефективної комунікації, що є критично важливими для орієнтації в сучасному інформаційному просторі та онлайн-участі. Запровадити практичні тренінги з навичок адвокації, лобювання інтересів, написання проектних пропозицій для "Бюджету участі", складання звернень та петицій. Розробити програми з міжпоколінної взаємодії, де літні люди могли б виступати менторами для молоді або ділитися досвідом з різних сфер життя. Збільшити кількість дискусій, дебатів, "круглих столів" за участю представників органів влади, громадських діячів, експертів. Впровадити моделювання засідань, громадських слухань, судових процесів у формі рольових або ділових ігор. Стимулювати проектну діяльність, де слухачі УТВ спільно розробляють та реалізують невеликі соціальні проекти (наприклад, благоустрій двору, організація культурних заходів, допомога сусідам).

Наступною рекомендацією є налагодження ефективної взаємодії з органами публічного управління та громадою. Для цього доцільним є укладання меморандумів про співпрацю між УТВ та органами місцевого самоврядування, відділами соціального захисту, ЖКГ, а також з громадськими організаціями; формування консультативно-дорадчих груп при органах влади, куди входили б активні слухачі УТВ, що дозволить залучати їхній досвід та пропозиції на системній основі; організовувати регулярні зустрічі слухачів УТВ з міськими/сільськими головами, депутатами, керівниками департаментів, де літні люди могли б задавати питання, висловлювати зауваження та пропозиції; організовувати екскурсії для слухачів УТВ до приміщень місцевих рад, адміністрацій, з ознайомленням зі структурою та функціями відділів; навчати слухачів УТВ методикам громадського моніторингу державних послуг, використання коштів місцевого бюджету, участі у громадських спостереженнях за виборами. Також УТВ може слугувати майданчиком для збору пропозицій та ідей від літніх людей щодо покращення життя громади, а також для формування бази даних їхніх професійних компетенцій та життєвого досвіду, який може бути корисним для громади.

Дуже важливим є розвиток інфраструктури та ресурсного забезпечення. В рамках цієї рекомендації необхідно обладнати УТВ сучасними комп'ютерними класами, забезпечити доступ до інтернету та навчати слухачів навичкам використання електронних сервісів держави (портал "Дія", електронні звернення, онлайн-петиції); проводити тренінги та семінари для викладачів УТВ з питань андрагогіки, інтерактивних методик, громадянської освіти, а також залучати до викладання практикуючих юристів, політологів, громадських діячів; розробляти та поширювати навчальні посібники, методичні матеріали, брошури та онлайн-ресурси, що сприяють розвитку громадянської компетентності; активно залучати грантові кошти від міжнародних фондів, місцевого бюджету, благодійних організацій для розширення діяльності УТВ та реалізації громадських проектів.

І, нарешті, ще одна рекомендація — популяризація та заохочення активної участі. Доцільним виявляється систематично висвітлювати успішні приклади участі слухачів УТВ у суспільному житті через місцеві ЗМІ, соціальні мережі, внутрішні інформаційні ресурси УТВ. Також корисним є проведення фестивалів, конференцій, форумів, де літні люди могли б презентувати свої досягнення, обмінюватися досвідом та ідеями. До того ж, необхідно розглянути можливість запровадження символічних відзнак, грамот, подяк для найбільш активних слухачів та волонтерів.

У цілому, реалізація цих рекомендацій дозволить УТВ не лише ефективніше формувати громадянську ідентичність у людей похилого віку, а й перетворити їх на цінний кадровий та інтелектуальний ресурс для розвитку демократичного врядування та місцевого самоврядування в Україні. Це інвестиція у майбутнє суспільства, де досвід та мудрість старшого покоління органічно інтегровані в процеси прийняття рішень.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Підсумовуючи все вище зазначене можна стверджувати, що УТВ є не просто освітніми платформами, а потужними чинниками розвитку громадянської ідентичності та активної участі людей похилого віку в публічному управлінні. Вони відіграють ключову роль у формуванні свідомих, відповідальних громадян, здатних впливати на суспільні процеси та збагачувати демократичні інститути України. Наше дослідження підтверджує, що ефективність УТВ у цьому напрямку значною мірою залежить від застосування інноваційних педагогічних технологій, таких як інтерактивні та діалогові методи, проблемне й проектне навчання, ігрові симуляції, використання сучасних ІКТ, а також організація екскурсій, зустрічей та стажувань.

Перспективи подальших розвідок полягають у проведенні емпіричних досліджень для кількісної та якісної оцінки впливу конкретних освітніх програм та механізмів залучення УТВ на рівень громадянської ідентичності та участі в публічному управлінні. Це дозволить не лише поглибити наукове розуміння ролі УТВ, а й розробити конкретні стратегії для їхнього розвитку.

Література:

1. Андрієнко М., Слюсар А., Гаман П., Фомін А., Стрюк М. (2022). Напрями оптимізації механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. Вчені записки Університету "КРОК". № 4 (68). С. 63—74.
2. Бульба В. Г., Поступна О. В., Полякова О. С. (2017). Підвищення рівня обізнаності та підтримки громадянами євроінтеграційного напрямку України шляхом правової освіти. Україна та ЄС: можливості та перспективи співпраці: збірник матеріалів, доповідей Інтернет — конференції в рамках проекту "Кафедра Жана Моне "Аналіз та застосування європейського досвіду демократії та належного врядування в Україні", м. Маріуполь, 18—19 травня 2017 р. Маріуполь: ДонДУУ. С. 315—318.
3. Бульба В. Г., Поступна О. В., Степанко О. В. (2013). Пріоритетні напрями держави щодо забезпечення конституційних прав громадян України в науковій галузі.

Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком: матеріали VII регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ. С. 229—231.

4. Василенко В. М., Музичук О. М., Невядовський В. О. (2023). Принципи громадянського нагляду та контролю у публічному адмініструванні. Вісник кримінологічної асоціації України. № 3 (30). С. 243—251.

5. Гончарук В. (2022). Реалізація механізмів взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства: виклики та перспективи. Аспекти публічного управління. № 10 (5). С. 35—46.

6. Давимука С. А. (2024). Національні імперативи економічної політики України на шляху розбудови самодостатньої держави. Регіональна економіка. № 2. С. 5—22. URL: https://re.gov.ua/re202402/re202402_005_Davymuka SA.pdf.

7. Іванець Н. В. (2023). Феномен громадянської освіти в умовах інформаційної війни: соціально-філософський аналіз: дис... докт. філософ.: 033 "Філософія". Київ. 216 с.

8. Козюпа О. А. (2023). Структурні характеристики процесів комунікації політичної влади та громадськості в умовах відкритості. Регіональні студії: науковий збірник / редкол.: М. М. Палінчак (голов. ред.), І. М. Вегеш, Є. І. Гайданка та ін. Ужгород: Видавничий дім "Гельветика". Вип. 35. С. 76—81.

9. Меляков А. В., Поступна О. В., Степанко О. В. (2014). Соціальний діалог як механізм узгодження інтересів громадян у контексті реалізації державної політики України з розвитку вищої освіти. Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу: зб. тез до XIV Міжнар. наук. конгресу, 27—28 березня 2014 р. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ "Магістр". С. 68—69.

10. Мостовенко О. О., Зінченко М. М. (2021). Децентралізація та місцеве самоврядування. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. Вип. 47 (2). С. 64—71.

11. Пендальчук Є. В. (2024). Роль інформаційно-комунікаційних технологій у політичній комунікації: вплив цифрових платформ на маніпулювання громадською думкою. Сучасний науковий журнал. Вип. № 5 (3). С. 71—79. URL: <https://mosjournal.com/index.php/journal/article/view/84/76>.

12. Поступна О. В., Степанко О. В. (2016). Гуманітарна експертиза як механізм громадського контролю у процесі формування та реалізації державної освітньої політики. Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком: матеріали X регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присвяченої пам'яті Сурміна Юрія Петровича / за заг. ред. С. О. Шевченка. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2016. С. 94—96.

13. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: традиції та новації: кол. моногр. (2021) / Т. В. Блащук, О. В. Бондаренко, Л. І. Вдовічена, Д. Є. Волкова, А. І. Гнатівська; Нац. ун-т "Одеська юридична академія"; за заг. ред. Н. В. Мішина. Львів: Торунь: Ліга-Прес. 685 с.

14. Ревич А. В. (2025). Етапи та чинники розвитку громадської активності в системі публічного врядування України. Modern Economics. № 49 (2025). С. 198—205.

URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/21027/1/revych.pdf>.

15. Родіонов Є. О. (2024). Механізми соціальної взаємодії влади та громадянського суспільства на етапі повоєнної розбудови публічного управління. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. № 3. С. 64—70.

16. Руденко Ю. Ю. (2024). Індикатори та практики громадянського суспільства у контексті розбудови партисипаторної демократії в Україні. Регіональні студії. № 38. С. 132—137.

17. Селіванов С. В. (2024). Громадянська освіта в контексті професіоналізації публічних службовців в Україні. Від теорії до практики в управлінні та врядуванні: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20 червня 2024 р. (до Дня державної служби) / за заг. ред. О. В. Євсюкової, І. С. Гриценка, С. М. Приліпка. Київ: НУБіП. С. 81—84.

18. Суслов М. М. (2025). Механізми здійснення локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади: дис... докт. філософ.: 281 "Публічне управління та адміністрування". Миколаїв. 232 с.

19. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія (2024) / К. Журба, І. Бех, С. Бойко [та ін.]; за заг. ред. К. Журба, О. Рейпольська. Київ: "Компрінт". 232 с.

20. Харитонюк О. Л. (2024). Вплив децентралізації влади на розвиток партисипативної демократії в Україні: дис... докт. філософ.: 052 "Політологія". Луцьк. 268 с.

21. Шебанов В. (2025). Концептуалізація поняття "цифрова демократія" у сучасному науковому дискурсі. Аспекти публічного управління. № 13 (1) 2025. С. 93—105. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/1111/1088>.

References:

1. Андрієнко, М., Слюсар, А., Гаман, П., Фомін, А. and Стрюк М. (2022), "Directions of optimization of the mechanism of interaction between civil society institutions and public authorities", *Vcheni zapysky Universytetu "KROK"*, vol. 4 (68), pp. 63—74.

2. Bulba, V.H., Postupna, O.V. and Poliakova, O.S. (2017), "Raising the level of awareness and support of citizens of the European integration direction of Ukraine through legal education", *Ukraina ta YeS: mozhlyvosti ta perspektyvy spivpratsi [Ukraine and the EU: Opportunities and Prospects for Cooperation]*, Mariupol, Ukraine, pp. 315—318.

3. Bulba, V.H., Postupna, O.V. and Stepanko, O.V. (2013), "Priority directions of the state to ensure the constitutional rights of citizens of Ukraine in the scientific field", *Problemy upravlinnia sotsialnym i humanitarnym rozvytkom [Problems of Social and Humanitarian Development Management]*, Dnipropetrovsk, Ukraine. pp. 229—231.

4. Vasylenko, V.M., Muzychuk, O.M. and Neviadovskiy, V.O. (2023), "Principles of Civil Supervision and Control in Public Administration", *Visnyk kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*, vol. 3 (30), pp. 243—251.

5. Honcharuk, V. (2022), "Implementation of Mechanisms of Interaction between Authorities and Civil Society Institutions: Challenges and Prospects", *Aspekty publichnogo upravlinnia*, vol. 10 (5), pp. 35—46.

6. Davymuka, S.A. (2024), "National imperatives of Ukraine's economic policy on the way to building a self-sufficient state", *Rehionalna ekonomika*, vol. 2, pp. 5—22, available at: https://re.gov.ua/re202402/re202402_005_Davymuka SA.pdf (Accessed 31 May 2025).

7. Ivanets, N.V. (2023), "The Phenomenon of Civic Education in the Context of Information War: Socio-Philosophical Analysis", Abstract of Ph.D. dissertation, "Philosophy", Kyiv, Ukraine.

8. Koziupa, O.A. (2023), "Structural Characteristics of the Processes of Communication of Political Power and the Public in the Conditions of Openness", *Rehionalni studii: naukovyi zbirnyk*, vol. 35, pp. 76—81.

9. Meliakov, A.V., Postupna, O.V. and Stepanko, O.V. (2014), "Social Dialogue as a Mechanism for Coordinating the Interests of Citizens in the Context of the Implementation of the State Policy of Ukraine on the Development of Higher Education", *Publichne upravlinnia KhKhI stolittia: vid sotsialnoho dialohu do suspilnoho konsensusu* [Public Administration of the XXI Century: From Social Dialogue to Public Consensus], Kharkiv, Ukraine, pp. 68—69.

10. Mostovenko, O.O. and Zinchenko, M.M. (2021), "Decentralization and local self-government", *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, vol. 47 (2), pp. 64—71.

11. Pendalchuk, Ye.V. (2024), "The Role of Information and Communication Technologies in Political Communication: The Impact of Digital Platforms on Manipulating Public Opinion", *Suchasnyi naukovyi zhurnal*, vol. № 5 (3), pp. 71—79, available at: <https://mosjournal.com/index.php/journal/article/view/84/76> (Accessed 11 June 2025).

12. Postupna, O.V. and Stepanko, O.V. (2016), "Humanitarian Expertise as a Mechanism of Public Control in the Process of Formation and Implementation of State Educational Policy", *Problemy upravlinnia sotsialnym i humanitarnym rozvytkom* [Problems of Social and Humanitarian Development Management], Dnipro, Ukraine, pp. 94—96.

13. Blashchuk, T. V., Bondarenko, O. V., Vdovichen, L. I., Volkova, D. Ye. and Hnatovska, A. I. (2021), *Prava liudyny v Ukraini ta u zarubizhnykh krainakh: tradytsii ta novatsii* [Human Rights in Ukraine and Foreign Countries: Traditions and Innovations], Torun: Liha-Pres, Lviv, Ukraine.

14. Revych, A.V. (2025), "Stages and Factors of Development of Public Activity in the Public Governance System of Ukraine", *Modern Economics*, vol. 49 (2025), pp. 198—205, available at: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/21027/1/revych.pdf> (Accessed 9 June 2025).

15. Rodionov, Ye.O. (2024), "Mechanisms of Social Interaction of the Government and Civil Society at the Stages of Post-War Development of Public Administration", *Tavriyskyi naukovyi visnyk*, vol. 3, pp. 64—70.

16. Rudenko, Yu.Iu. (2024), "Indicators and Practices of Civil Society in the Context of Building Participatory Democracy in Ukraine", *Rehionalni studii*, vol. 38, pp. 132—137.

17. Selivanov, S.V. (2024), "Civic Education in the Context of Professionalization of Public Servants in Ukraine", *Vid teorii do praktyky v upravlinni ta vriaduvanni*

[From theory to practice in management and governance], Kyiv, Ukraine, pp. 81—84.

18. Suslov, M.M. (2025), "Mechanisms of Implementation of Local Identity of Amalgamated Territorial Communities in the Context of Decentralization of Power", Abstract of Ph.D. dissertation, Public Administration and Administration, Mykolaiv, Ukraine.

19. Zhurba, K., Bekh, I., Boiko S. and etc. (2024), *Utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti* [Affirmation of Ukrainian national and civic identity], "Komprint", Kyiv, Ukraine.

20. Kharytoniuk, O.L. (2024), "The Impact of Decentralization of Power on the Development of Participatory Democracy in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, *Politolohiia*, Lutsk, Ukraine.

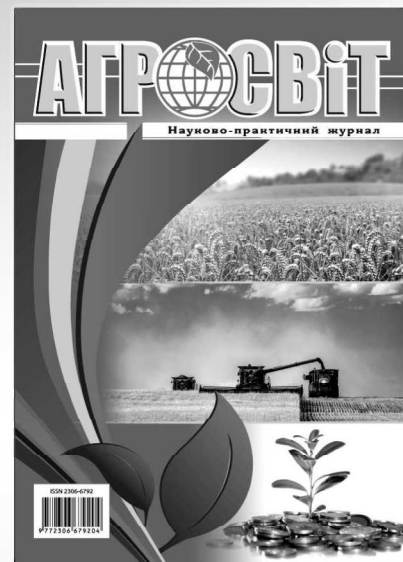
21. Shebanov, V. (2025), "Conceptualization of the Concept of "Digital Democracy" in Modern Scientific Discourse", *Aspekty publichnoho upravlinnia*, vol. 13 (1) 2025, pp. 93—105, available at: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/1111/1088> (Accessed 10 June 2025).

Стаття надійшла до редакції 13.06.2025 р.

АГРОСВІТ

<https://nauka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292